

Meirokusha – liberalismien kättilöt Japanissa

Heikki Nuortimo

Julkaisu: Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista.

Numero: 5.

Julkaisupäivämäärä: 9.6.2010.

Julkaisija: Japani-opinnot, Oulun yliopisto, Oulu.

ISSN: 1458-2899.

URL: http://www oulu.fi/hutk/japani/Harukaze/Nuortimo_2010.html

Asiasanat: Meirokusha, liberalismi, yhteiskunnalliset liikkeet, yhteiskunta, yhteiskuntakehitys, Mori Arinori, Nishimura Shigeki, Nishi Amane, Fukuzawa Yukichi, modernisaatio, Japani, 1800-luku.

Japani tunnetaan nykyään yhtenä maailman tärkeimmistä talousmahdeista. Tämä huipumoderni, mutta toisaalta omaleimainen ja perinteitä täynnä oleva yhteiskunta ei kuitenkaan aina ole ollut kehityksen kärjessä. Vielä 150 vuotta sitten Japani oli eristäytynyt ja teknisesti jälkeenyäännyt maa. Kuinka tämä valtavan nopea kehitys on saanut alkunsa?

Kuva 1: Meiroku Zasshin kanjimerkit (明六雜誌). Lähde: Meiroku Zasshi: Journal of Japanese Enlightenment. Translated and with an introduction by William Reynolds Braisted, assisted by Adachi Yasushi and Kikuchi Yuji. University of Tokyo Press, Tokyo 1976.

LÄNNEN HAASTE JA MODERNISAATION ALKU

1800-luvun puoliväliin tultaessa Japani oli viettänyt eristäytynyttä elämää jo noin 200 vuotta. Vallassa ollut Tokugawa-shogunaatti (sotilashallitus) oli sulkenut maan ulkomaailmalta. Kaikki vaikutti olevan hyvin: maassa oli rauha ja vakaat olot. Eristäytyneisyys oli kuitenkin johtanut tieteen ja teknologian kehityksen taantumiseen. Samaan aikaan länsimaiden imperialistiset pyrkimykset olivat saavuttaneet Aasian. Kiina oli kärsinyt nöyryyttävän tappion oopiumsodassa Isolle-Britannialle. Pelättiin, että Japani kokisi saman kohtalon. Japani ei enää pystynyt kääntämään selkäänsä lännelle. Muutos tuli välttämättömäksi.

Viimeistään kommodori **Matthew C. Perry** (1794–1858) johtaman yhdysvaltalaisen laivasto-osaston saapuminen Japaniin vuonna 1853 pakotti Japanin avautumaan. Allekirjoitetut avunanto- ja kauppasopimukset useiden Euroopan valtioiden ja Yhdysvaltojen kanssa (1854–1859) johtivat satamien avautumiseen, eikä Japani enää pystynyt väistämään karua totuutta: maa oli teknologisesti ja sotilaallisesti jälkeenyäännyt eikä pystyisi vastaamaan ulkovaltojen haasteeseen ilman kokonaisvaltaista muutosta.

Sisäiset ja ulkoiset paineet johtivat lopulta vuonna 1867 Tokugawa-shogunaatin syrjäyttämiseen. Valta palautettiin Meiji-keisarille, mutta todellista valtaa käytti nuorista *samuraista* koostunut Meiji-oligarkia. Aloitettiin kaikenkattava yhteiskunnan uudistaminen. Tarkoituksena oli luoda uusi kilpailukykyinen valtio länsimaiden mallin mukaan. *Fukoku kyōhei* (富国強兵) – ”rikas maa, vahvat asevoimat” – nousi keskeiseksi iskulauseeksi. Tämä uudistusinto ei kuitenkaan rajoittunut pelkästään asevoimien modernisointiin tai hallinnon kehittämiseen. Haluttiin luoda uudenlainen, moderni yhteiskunta.

MEIROKUSHAN SYNTY

Jo ennen Meiji-kauden alkua useat oppineet olivat perehtyneet länsimaisten tieteiden ja aatteiden kehitykseen. Meiji-restauraation jälkeisinä ensimmäisinä vuosina ajatukset vapaudesta, tasa-arvosta, järjestä ja hyvinvoinnista levisivät laajasti. *Bunmei kaika* (文明開化), ajatus sivistyksen ja valistuksen levittämisestä läpäisi koko yhteiskunnan. Länsimainen liberalismi oli huipussaan. Ehkä tunnetuin eniten näiden aatteiden leviämiseen vaikuttaneista oli modernin Japanin ensimmäinen oppineiden yhteisö, Meirokusha (明六社). Nimensä yhteisö sai perustamisvuodestaan 1873, joka oli Meiji-kauden (明治) kuudes (六) vuosi.

Meirokusha sai alkunsa **Mori Arinorin** (森有礼, 1847–1889) aloitteesta. Mori oli nuori, entinen *samurai*, joka oli opiskellut ulkomailla useita vuosia. Hän oli laajalti perehtynyt länsimaisiin tieteisiin ja aatteisiin. Ennen paluutaan Tokioon hän toimi Japanin ensimmäisenä suurlähettiläänä Washingtonissa. Yhdysvalloissa viettäminään vuosina hän oli tutustunut oppineiden tieteellisiin yhteisöihin. Nämä ajatukset mielessään hän palasi Japaniin kesällä 1873 tarkoituksenaan perustaa Japaniin länsimaiden mallin mukainen tieteellinen seura. Avukseen Mori sai erään aikakauden arvostetuimmista japanilaisista oppineista, **Nishimura Shigekin** (西村茂樹, 1828–1902). Yhdessä he saivat suostuteltua mukaan kahdeksan muuta johtavaa länsimaiseen ajatteluun perehtynyttä oppinutta. Kaikkien kymmenen perustajajäsenen taustat olivat erilaiset – joukossa oli kirjailijoita, opettajia, virkamiehiä. Valtaosan taustaan kuitenkin kuului Bansho Shirabesho (蕃書調所), ”barbaarikirjeiden instituutti”. Se oli ollut Tokugawa-hallinnon koulu, jossa perehdyttiin läntisiin oppeihin. Kaikille Meirokushan jäsenille oli kuitenkin yhteisenä tekijänä vahva asema Japanin älymystön keskuudessa.

Meirokushan säännöissä koulutuksen edistäminen nostettiin päämääräksi. Koulutus kuitenkin tulee ymmärtää hyvin laaja-alaisesti. Tämä sisälsi kaiken moraalifilosofiasta käytännönläheisiin tieteen ja tekniikan uudistuksiin. Eräs perustajajäsenistä, Japanin modernin filosofian isäksi kutsuttu **Nishi Amane** (西周, 1829–1897), vertasikin oppineiden työtä puutarhanhoitoon. Heidän tulisi hellästi kädestä pitäen ohjata japanilaiset tietämättömyydestä kohti valistusta, aivan kuin poistaisivat rikkaruohot vahingoittamatta taimea. Säännöissä myös päätettiin, kuinka yhdistys käytännössä toimisi. Kokoon-tumisia olisi kaksi kertaa kuukaudessa. Puheenjohtajaksi nousi Mori itse, kun kenties kaikista vaikutusvaltaisista varhaisen Meiji-kauden oppineista, **Fukuzawa Yukichi** (福澤諭吉, 1835–1901), kieltäytyi kunniasta.

Tärkeimmäksi vaikutuskanavaksi nousi yhdistyksen lehti, *Meiroku Zasshi* (明六雜誌). Noin parin viikon välein ilmestynyt lehti sisälsi Meirokushan jäsenten esseitä monista keskustelua herättäneistä ajankohtaisista asioista ja länsimaisista aatteista. Julkaisutahti vaihteli jäsenten tuotteliaisuuden mukaan. Parhaimmillaan kesäkuussa 1874 ilmestyi viisi numeroa. Keskimääräinen levikki oli noin 3000 ensimmäisen vuoden aikana, mikä ei vaikuta kovinkaan suurelta Japanin tuonaikaiseen 30 miljoonaan asukkaaseen suhteutettuna. Mutta esimerkiksi Tokion johtava sanomalehti *Tōkyō Nichi Nichi Shinbun* (東京日日新聞) saavutti samaan aikaan vain 8000 kappaleen levikin. *Meiroku Zasshi* oli myös luettavissa useissa julkisissa lukusaleissa, joten kohdeyleisönsä lehti varmasti tavoitti.

Lehdessä julkaistut esseeit käsittelevät hyvinkin erilaisia aiheita. Uskonnon, politiikan ja naisen aseman lisäksi myös esimerkiksi länsimaiden kulttuurin eri osa-alueiden selittäminen, prostituutio ja käytöstavat nousivat esille. Osa esseistä oli suoria käännöksiä länsimaiden ajattelijoilta, mutta valtaosa oli Meirokushan jäsenten omaa tuotosta. Vaikka jäsenillä tietenkin oli omat suosikkiaiheensa, monet heistä ottivat kantaa hyvinkin laaja-alaisesti useisiin keskustelua herättäneisiin kysymyksiin. Meiji-kauden liberalistija onkin kutsuttu myös ensyklopedisteiksi. He saattoivat olla kiinnostuneita hyvinkin useasta tieteenalasta, mutta välttämättä eivät kovin syvällisesti perehtyneet yhteenkään.

ONGELMIA PINNAN ALLA

Kuten kaikki yhteisöt, Meirokushakin koostui yksilöistä, joilla oli hyvinkin erilaisia näkemyksiä niin länsimaiden aatteista kuin myös siitä, kuinka Meirokushan tulisi toimia. Eräs keskustelua herättäneistä kysymyksistä oli julkisten luentojen järjestäminen. Puheenjohtaja Mori piti japanin kieltä epäsovittavana puheiden pitämiseen. Osasyynä tähän saattoi olla Morin varsin radikaali näkemys siitä, että osana modernisaatioprosessia japanin kielestä pitäisi luopua ja siirtyä käyttämään englantia. Fukuzawa sai kuitenkin tahtonsa lävitse, ja Meirokusha aloitti luentojen pitämisen. Näistä luennoista tulikin aluksi varsin suosittuja, jopa niin, että Mori ehdotti pääsylippujen myyntiä luentotilaisuuksiin. Suunnitelmissa oli myös salin rakentaminen luentokäyttöä varten *Meiroku Zasshin* myyntituloilla. Suunnitelmasta kuitenkin luovuttiin ja lipunmyyntikin jäi vain lyhytaikaiseksi kokeiluksi. Tämän jälkeen luentotilaisuuksiin pääsi vain jäsenten kutsusta. Kokonaisuusjäsenmäärä oli enimmillään noin 30, ja vierailijoille oli paikkoja varattu saman verran, joten parhaimmillaan luentoja saattoi olla kuulemassa noin 60 henkeä. Useimmiten kuulijoita oli kuitenkin selvästi vähemmän.

Useat tutkijat ovat pyrkineet luomaan kuvaa Meirokushasta ryhmänä, jossa kaikilla oli yhteinen päämäärä: edistää valistusta Japanissa. Osin tämä pitääkin paikkansa, mutta toisaalta ryhmän jäsenillä oli toisistaan poikkeavia näkemyksiä siitä, kuinka nämä uudistukset tulisi toteuttaa. Osa katsoi Japanin olevan valmis suuriin muutoksiin, mutta toiset – ehkä realistisemmin – näkivät, että merkittävien yhteiskunnallisten muutosten

toteuttaminen kestäisi pitkään. He eivät myöskään uskoneet länsimaisten uudistusten sopivan sellaisinaan Japanin kulttuuristaan.

Ehkä arvostetuin Meirokushaan yhdistetyistä oppineista oli Fukuzawa, jonka maine ei kuitenkaan ole lähtöisin Meirokushasta. Hänen identifioimisensa Meirokushaan kertoo pyrkimyksestä antaa Meirokushalle enemmän arvostusta kuin se ehkä ansaitsisi. Asiaa tarkemmin tarkasteleva huomaa, että Fukuzawalla oli hyvin vähän tekemistä yhteisön kanssa. Hän oli kieltäytynyt puheenjohtajuudesta, eikä hän tullut kovin hyvin toimeen muiden jäsenten kanssa. Hän oli vahvasti eri mieltä muun muassa oppineiden roolista uudessa modernissa Japanissa. Hän katsoi, ettei Japani voisi saavuttaa tasa-arvoa länsimaiden kanssa, jos kansaan ei saataisi istutettua itsenäisyyden henkeä. Nöyristelystä tuli päästä eroon, ja kansa piti saada haastamaan ja stimuloimaan hallintoa, jotta todellista kehitystä voisi tapahtua. Fukuzawa näki, että vain pysymällä hallinnon ulkopuolella oppineet pystyisivät herättämään tämän itsenäisyyden hengen kansassa. Mori ja kolme muuta hallinnon palvelukseen liittynyttä jäsentä – Nishi Amane, **Tsuda Mamichi** (津田真道, 1829–1903) ja **Katō Hiroyuki** (加藤弘之, 1836–1916) – omistivat *Meiroku Zasshin* toisen numeron pelkästään Fukuzawan näkemyksen kritisoinnille. He näkivät, että oppineet pystyisivät edistämään valistusta myös hallinnossa toimiessaan.

Fukuzawan sitoutuminen Meirokushan toimintaan oli myös varsin löyhää. Hän julkaisi yhteensä vain kolme artikkelia *Meiroku Zasshissa*. Hän opetti samaan aikaan perustamassaan yksityiskoulussa, Keiō Gijuku (慶應義塾, nykyinen Keio-yliopisto), ja julkaisi omaa *Minkan Zasshi* (民間雑誌) -lehteään. Onkin ymmärrettävää, että hän julkaisi kirjoituksensa mieluummin omassa lehdessään ja toi näin mainetta itselleen ja koululleen. Kirjoituksissaan hän myös kritisoi *Meiroku Zasshia* aivan kuin ei itse olisi katsonut kuuluvansa Meirokushaan.

Vuoden 1875 kesällä lehden lopettaminen nousi puheenaiheeksi. Fukuzawa katsoi, että lehden julkaiseminen ei olisi enää mahdollista uuden lehdistölain vuoksi. Poliittisten mielipiteiden vapaa ilmaiseminen tulisi mahdottomaksi. Fukuzawan vastustajat katsoivat, ettei lakia ollut suunniteltu Meirokushaa ajatellen, ja ettei *Meiroku Zasshilla* olisi mitään pelättävää, kunhan he vain välttäisivät ajautumasta tarpeettomaan poliittiseen väittelyyn tai hallituksen arvosteluun. Fukuzawa ei katsonut tämän olevan mahdollista. Hän näki kaiken inhimillisen toiminnan Japanissa olevan tavalla tai toisella kytköksissä hallitukseen. Fukuzawa esittikin lehden lakkauttamista. *Minkan Zasshi* -lehtensä hän oli lakkauttanut jo aiemmin. Fukuzawan esitys voitti äänin 9–4. Vastaan äänestivät Meirokushan perustaja Mori sekä kolme lehden tuotteliainta kirjoittajaa: Tsuda, Nishi ja **Sakatani Shiroshi** (阪谷素, 1822–1881).

Meiroku Zasshia ehdittiin julkaista 43 numeroa. Viimeisessä kolmessa numerossa äänestyksen jälkeen lähes kaikki artikkelit olivat niiltä, jotka olivat vastustaneet lehden lakkauttamista. Viimeinen numero ilmestyi marraskuussa 1875. Meirokusha jatkoi koukkuksiaan vielä lehden lakkauttamisen jälkeenkin, mutta puheita ei enää pidetty. Jäsenet puhuivat yhdessä menneistä ajoista. Meirokushan varat he päättivät käyttää kokoon-tumalla kerran kuukaudessa syömään länsimaalaistyyliseen ravintolaan. On selvää, että lehden lakkauttamisen jälkeen Meirokushan mahdollisuudet vaikuttaa laajempaan yleisöön käytännössä loppuivat, ja yhdistys menetti merkityksensä. On kuitenkin todettava, että lehdistölaki ei välttämättä ollut ainoa syy Meirokushan toiminnan hiipumiseen. *Meiroku Zasshissa* julkaistuissa esseissä ei enää ollut samanlaista intoa ensimmäisen toimintavuoden jälkeen. Lisäksi useiden jäsenten kiinnostus oli jo suuntautunut uusiin haasteisiin.

MEIROKUSHAN PERINTÖ

Morin erityiskiinnostus opetusta kohtaan johti hänet lopulta opetusministeriksi vuonna 1885. Hän oli tajunnut vallitsevat realiteetit ja jättänyt idealistiset liberalistiset pyrkimyksensä taka-alalle. Mori olikin keskeisessä roolissa muokkaamassa opetusta konservatiivisempaan ja nationalistisempaan suuntaan. Hän oli mukana kehittämässä uutta keisarillista kouluasetusta (1890), jota on kutsuttu Japanin nationalismin raamatuksi. Mori ei kuitenkaan koskaan ehtinyt nähdä työnsä tuloksia. Hän kuoli vain 41-vuotiaana jouduttuaan äärinationalistin puukottamaksi vuonna 1889, samana päivänä kun Meiji-perustuslaki julkaistiin.

Fukuzawa jatkoi parhaaksi näkemällään linjalla. Hän kieltäytyi aluksi kaikista tehtävistä hallinnon parissa. Kaikista Meirokushaan liitetystä oppineista hän oli ajattelultaan liberaalein. Fukuzawa näki, että länsimaiden merkitys Japanille oli etupäässä teknologiassa, ei niinkään aatteissa. Hänenkin ajattelussaan korostuivat Japanin omaleimaisuus ja perinteet. Fukuzawa katsoi, että japanilaisten ainutlaatuinen velvollisuus oli ylläpitää kansallista identiteettiä (*kokutai*, 国体). Länsimainen sivistys oli vain työkalu tämän päämäärän saavuttamiseksi.

Monet Meirokushan jäsenistä päätyivät ennemmin tai myöhemmin hallinnon palvelukseen. Vaikka he joutuivat tekemään kompromisseja liberaalien ajatustensa ja hallinnon suunnitelmien kanssa, on selvää, että heidän vaikutuksensa oli nähtävissä Japanin uudistusprosessissa. Varhaisen Meiji-kauden japanilaiset liberaalit ajattelijat eivät kuitenkaan koskaan suoranaisesti pyrkineet aggressiivisesti mukaan politiikkaan ajamaan omia näkemyksiään. Heidän tärkein päämääränsä oli ollut saada aikaan muutos tavallisen kansan ajattelussa. Tähän he olivat pyrkivät kirjoituksillaan ja kouluillaan, joita he perustivat ja joissa he opettivat Japanin seuraavaa sukupolvea ja pyrkivät näin pitämään liberaalit aatteet elossa.

Ehkä tärkein Meirokushan perinnön jatkaja oli Tokion akatemia (Tôkyô Gakushi-in, 東京学士院). Japanin opetusministeriö pyrki vuonna 1879 kokoamaan Japanin johtavat tiedemiehet yhteen ja muodostamaan länsimaisen mallin mukaisen akatemian tarkoituksena edistää tiedettä Japanissa. Esikuvana oli erityisesti Ison-Britannian Royal Society. Opetusministeriö kääntyi muun muassa seitsemän entisen Meirokushan jäsenen puoleen, mukaan lukien Fukuzawa. Hän suostuikin, vaikka kyseessä oli valtiorahoitteinen projekti. Nämä seitsemän tulivat valituksi, koska vielä vuonna 1879 he olivat yhä johtavia älymystön edustajia Japanissa. Osasyynä oli varmaan myös se, että apulaisopetusministerinä oli tuolloin **Tanaka Fujimaro** (田中不二麿, 1845–1909), entinen Meirokushan jäsen hänkin.

Liberalismin aalto varhaisella Meiji-kaudella kesti vain hetken. Meirokushan jäsenten varhaiset idealistiset ajatukset länsimaisten liberalististen uudistusten juurruttamisesta Japaniin joutuivat pian karujen realiteettien murskaamiksi. Nationalismi oli nousussa. Sen sijaan, että olisi nostettu yksilöllisyys jalustalle, uudessa modernissa Japanissa kansalaiset pyrittiin saamaan osaksi valtiota – uskollisiksi alamaisiksi. Meirokushan jäsenet olivat mukana synnyttämässä tätä uutta vahvaa Japania; se vain oli varsin erilainen kuin he ehkä olivat kuvitelleet. *Bunmei kaika* oli uhrattu nationalismin alttarille. Liberalismi Japanissa kuoli, ennen kuin se ehti kunnolla syntyäkään.

Vaikka aika ei ollut vielä tuolloin kypsä liberalismille Japanissa, Meirokushan saavutuksia ei voi väheksyä. Ryhmänä he eivät kyenneet lyhyen olemassaolonsa aikana synnyttämään muutosta, mutta yksilöinä heidän merkityksensä Japanin modernisaatiolle ja tieteen kehitykselle Japanissa on kiistaton. Monet Meirokushasta tietämättömätkin tunnis-

tavat nimet Fukuzawa Yukichi, Mori Arinori, Nishi Amane ja sekä monia muita entisiä Meirokushan jäseniä. Meirokushan kenties suurin saavutus onkin näiden yksilöiden tuomisessa yhteen vaihtamaan näkemyksiä ja mielipiteitä. Eikä ole mitään syytä epäillä tämän vuorovaikutuksen merkitystä Meirokushan jäsenten myöhempään toimintaan ja ajatteluun.

LÄHTEET

- Cobbing 2000 Cobbing, Andrew, *The Satsuma Students in Britain: Japan's Early Search for the Essence of the West*. Japan Library, Avon 2000.
- Hackett 1959 Hackett, Roger F., ”Nishi Amane – A Tokugawa-Meiji Bureaucrat”. *Journal of Asian Studies*, Vol. 18, No. 2 (Feb. 1959), s. 213–225.
- Hane 1969 Hane, Mikiso, ”Early Meiji Liberalism. An Assessment”. *Monumenta Nipponica*, Vol. 24, No. 4 (1969), s. 353–371.
- Hoston 1992 Hoston, Germaine A., ”The State, Modernity and the Fate of Liberalism in Prewar Japan”. *Journal of Asian Studies*, Vol. 51, No. 2 (May, 1992), s. 287–316.
- Howland 2002 Howland, Douglas R., *Translating the West: Language and Political Reason in Nineteenth-Century Japan*. University of Hawai'i Press, Honolulu 2002.
- Huish 1972 Huish, David J., ”The Meirokusha: Some Grounds for Reassessment”. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, Vol. 32 (1972), s. 208–229.
- Huish 1977 Huish, David J., ”Aims and Achievement of the Meirokusha – Fact and Fiction”. *Monumenta Nipponica*, Vol. 32, No. 4 (Winter, 1977), s. 495–514.
- Jansen 1989 Jansen, Marius B., *The Cambridge History of Japan. Volume 5: The Nineteenth Century*. Cambridge University Press, Cambridge 1989.
- Meiroku Zasshi: Journal of Japanese Enlightenment*. Translated and with an introduction by William Reynolds Braisted, assisted by Adachi Yasushi and Kikuchi Yuji. University of Tokyo Press, Tokyo 1976.
- Motoyama 1997 Motoyama, Yukihiko, *Proliferating talent: essays on politics, thought, and education in the Meiji era*. Edited by J.S.A. Elisonas and Richard Rubinger. University of Hawai'i Press, Honolulu 1997.